Jednotlivci v časech nesvobody

VÁŽENÉ ČTENÁŘKY, VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

třetí letošní číslo *Paměti a dějin* přináší soubor studií a článků s širokým časovým i tematickým rozpětím. Všechny však spojuje otázka, jak se v podmínkách nesvobody utvářelo jednání jednotlivců a jak snadno se obraz jejich osudů může v pozdějším výkladu proměnit, zjednodušit či převrátit.

Úvodní studie Petra Aneva se vrací k 17. listopadu 1939 a k nacistické perzekuci českých studentů. Připomíná známé skutečnosti, ale všímá si také politických souvislostí této události a upozorňuje na nepřesnosti, které se objevily v jejím pozdějším výkladu. Osudy konkrétních lidí přitom ustálený historický obraz doplňují o méně známá fakta.

Na období nacistické okupace navazuje příběh Hanse Maršálka, rakouského historika, který přežil Mauthausen. Zdeněk Bauer na základě archivních materiálů rekonstruuje jeho tajnou spolupráci s čs. rozvědkou a ukazuje poválečnou Evropu jako prostor, v němž se osobní zkušenost s nacistickou represí proplétala s novými politickými zájmy.

Do druhé poloviny 80. let nás přivádí studie Martina Jindry o studentech Husovy československé bohoslovecké fakulty. Jejich angažovanost při odpírání vojenské služby z důvodu svědomí, v samizdatu, v umění a v dalších oblastech nezávislé činnosti dokládá, že občanské a opoziční aktivity před listopadem 1989 vyrůstaly také z prostředí, které si s disentem nemusíme na první pohled spojovat.

Nacistickou minulost z jiné perspektivy zkoumá Jan Zumr. Rekonstruuje životní dráhu příslušníka Gestapa Willibalda Erzena, jehož osud ukazuje komplikace, které rasová politika nacistického režimu přinášela i tzv. prověřeným árijcům. Příběh tak není pouze portrétem pachatele, ale také sondou do fungování nacionálněsocialistického rasového systému.

Petr Mallota se zabývá případem Františka Ledvinky, který byl v seznamech Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu chybně veden jako popravený protikomunistický odbojář. Archivní prameny však dokazují, že šlo o nebezpečného kriminálního recidivistu, jemuž se podařilo policii uprchnout a následně emigrovat.

Miloš Hořejš přibližuje život a dílo významného reklamního teoretika a tvůrce Miroslava Sutnara. Jeho kariéra ukazuje proměnlivé postavení prvorepublikových elit po roce 1948 a cestu od profesního úspěchu k represi ze strany Státní bezpečnosti. Podobně vrtkavé poválečné osudy sleduje Jan Ivanega u Františka Sluky, bývalého partyzána a pracovníka bezpečnostních složek, který přes problémy spojené s černým obchodem nakonec získal významné postavení v regionální politice.

Závěr čísla se obrací k Ukrajině. Petr Blažek představuje nově objevený poslední dopis Vasyla Makucha, který se v roce 1968 v Kyjevě upálil na protest proti rusifikaci a potlačování ukrajinské identity. Radomyr Mokryk rekonstruuje operaci „Blok“ z roku 1972, jejímž cílem bylo zlikvidovat ukrajinské lidskoprávní a národní disidentské hnutí. Osudy představitelů generace „šedesátníků“ připomínají cenu, kterou za nezávislé myšlení a odpor platili jednotlivci i jejich rodiny. Ukrajinský „miniblok“ završuje rozhovor s historikem Jaroslavem Hrycakem na historická i současná témata.

Texty tohoto čísla oscilují mezi známými událostmi a novými objevy, mezi velkými dějinami a individuálními osudy. Společným jmenovatelem je důraz na prameny a kritické ověřování zažitých představ. Historické bádání totiž nespočívá jen v připomínání toho, co se stalo, ale také v kladení otázek, jak to vůbec víme a co nám dosud může zůstávat skryto. Přeji vám podnětné čtení.

PETR MACH